

ВІД ГОЛОВИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Вихід чергового збірника «Проблеми етномузикології», укладеного науковцями Лабораторії музичної етнографії при НМАУ ім. П. І. Чайковського, приурочений до 100-річчя діяльності Київської консерваторії.

Цього разу весь збірник присвячується одному з найважливіших напрямків сучасної етномузикології, який стрімко розвивається в останні десятиріччя, а саме – музичній географії. Статті з цієї проблематики були обов'язковим компонентом попередніх випусків «Проблем етномузикології» (1998 та 2004 років), однак тепер зусиллями укладача збірки вони сконцентровані у спільній книзі, якою започатковується спеціальна серія «Слов'янська мелогографія». Її назва свідчить про те, що інтереси київських науковців не обмежуються нівою виключно української традиційної музичної культури. До співпраці залучено не тільки львівських колег, чиї праці вже з'являлися на сторінках цього періодичного видання – цього разу у збірці виступили також московські автори, наукові надбання яких добре відомі у російській музичній фольклористиці.

Видання багато ілюстроване кольоровими картами, винесеними в окремий атлас. Це наявно показує, як активна польова збирацька діяльність українських етномузикознавців у різних етнографічних регіонах України – Поліссі, Поділлі, Волині, Наддніпрянщині, Підляшші й суміжних теренах Білорусі – перетворюється у результативний продукт. В обрисах накреслених етномузикологами ареалів проступають давні культурні зв'язки людності, що населяла ці території.

Науковці Лабораторії також підбивають чергові підсумки експедиційної роботи 2004–2010 років. У складний період стрімкого занепаду автентичних традицій вони поспішають зафіксувати у звукових доріжках та на відеооплівці, можливо, останні сплески сільської музичної культури. Сприяють цьому й етнографічні концерти, проведені в стінах НМАУ у 2008–2009 роках. З відеозвітом про експедиції до Київської, Чернігівської, Полтавської, Рівненської, Житомирської областей та київські концерти поліських автентичних гуртів знайомить долучений до книги компактдиск.

У виданні взяли участь як поважні автори з видатними іменами, так і молоді науковці і випускники кафедри музичної фольклористики, які своїми першими публікаціями у новій серії відкривають собі шлях до плідної наукової роботи в царині досліджень такого важливого об'єкту як національна музика.

В. І. Рожок,
ректор НМАУ ім. П. І. Чайковського,
доктор мистецтвознавства,
народний артист України,
професор

ВСТУПНЕ СЛОВО

Дискусії про шляхи створення Атласу народно-музичних діалектів за зразками численних мовних атласів ведуться вже кілька десятиліть. Одним з перших цю проблему, ще наприкінці 1930-х окреслену *Климентом Квіткою*, на межі 1960–1970-х чітко сформулював *Володимир Гошовський*, подавши приклад картографування окремих мелодіалектних явищ. За радянських часів мелогографічна тематика розроблялася на східнослов'янському ґрунті зусиллями науковців України, Росії, Білорусі. У 1990–2000-х роках з'явилась низка публікацій, де у підзаголовках значилося: *До укладання атласу...* В Україні запровадженню системних мелогографічних досліджень з початку 1990-х найбільше посприяв професор Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові (нині – Львівської національної музичної академії) *Богдан Луканюк*. Він послідовно скеровував роботу етномузикологів свого закладу на ареалогічне вивчення «західного полігону» України.

Московські вчені з фольклористичного осередку Російської Академії музики ім. Гнесіних у 1999 році випустили спеціальний збірник праць з цієї теми (редактор і автор заголовної статті – *Ольга Пашина*), де вперше були поставлені питання теоретичного підґрунтя задуманих картографічних розробок¹.

Протягом останнього двадцятиріччя накопичувався також практичний досвід картографічних експлорацій. Статті з картами-ілюстраціями стали звичним явищем у збірниках київських і львівських етномузикологів², з часом такі роботи заслужували на групування у самостійну рубрику³.

Ініціюючи нову серію наукових праць під назвою «Слов'янська мелогографія», редактор праг-

нула звести розосереджені (локально, теоретично, методично) студії окремих дослідників в одному виданні, ілюстрованому кольоровими картами, аби потужність цього напрямку стала очевидною. Щоб локальні мелогографічні студії прислужилися спільній справі, під однією палітуркою об'єднано роботи представників різних шкіл Східної Славії: київської, львівської та московської (тих вчених, що працюють у порубіжному регіоні старослов'янського світу – Смоленщині). У ближчому майбутньому до проекту хотілося б долучити також дослідження маргінальних українських територій – Берестейщини, Лемківщини, Кубані, Вороніжчини, а також Білорусі, Польщі, суміжних російських областей (Псковської, Брянської, Курської).

О. Пашина у передмові до згадуваної російської збірки 1999 року наголошувала на необхідності впровадження спільних теоретичних позицій, щоб карти, виготовлені вченими різних шкіл, могли бути узгодженими між собою. Автори нашого збірника представляють близькі структурно-типологічні напрямки (це проявляється у взаємному цитуванні і покликаннях на матеріали колег), тож співставність результатів їхніх досліджень не здається проблематичною.

Збірку відкривають передруки методологічних робіт (тез) *Володимира Гошовського* та *Богдана Луканюка*, опубліковані на початку 1990-х років у регіональних виданнях з малим накладом, що не сприяло достатньому поширенню сформульованих авторами принципів позицій (розділ 1). У наступній за ними розвідці *Ірини Клименко* зроблено короткий екскурс в історію географічного напрямку української етномузикології та окреслено сучасні методичні проблеми практичного картографування.

За ними йдуть статті, де проголошені принципи втілено на різних локальних матеріалах. Частина робіт об'єднано за предметом дослідження – жанром народномузичних творів. Так сформовано розділи весільної (3-й) і купальсько-петрівської (4-й) мелоареалогії, що дозволяє зацікавленому читачеві відслідковувати міграційні процеси минулого в межах певного жанру. В середині розділів статті згруповано за близькістю територій. Водночас у «весільних» статтях *Василя Коваля* та *Варвари Калюжної* порушуються питання діалектотворення, тож ці моножанрові роботи могли б зайняти місце й у 2-му розділі, присвяченому локальним музичним діалектам Середнього По-

¹ Картографирование и ареальные исследования в фольклористике : сб. трудов / [сост. О. А. Пашина]. – Москва : РАМ им. Гнесиных, 1999. – (Серия «Труды РАМ им. Гнесиных» ; вып. 154).

² Див. наукові серії «Проблеми етномузикології» (Київ), «Етномузика» (Львів).

³ Зокрема, у збірнику «Традиционные музыкальные культуры на рубеже столетий: проблемы, методы, перспективы исследования» (Москва, 2008) виділено рубрику «География традиционной музыкальной культуры», що включила блок доповідей з проблем мелогографії та музичної діалектології, які обговорювалися на російському та українському матеріалах учасниками наукової конференції, присвяченої 50-річчю діяльності ПНДЛ з вивчення традиційних музичних культур при РАМ. Укладачі збірника вважають, що цей напрямок сучасного етномузикознавства розвивається якнайактивніше.

лісся (*Маргарита Скаженик*), Підляшшя (*Лариса Лукашенко*) і поліжанровим студіям (Сумська область, стаття *Олени Гончаренко*).

Моножанровий блок київських робіт з «купальсько-петрівської» тематики був створений на замовлення редактора як перша спроба зведення локальних розвідок певного жанру в рамках макроареалогічного охоплення української етнічної території. У роботах блоку практикується перехресне використання музичних прикладів, локальних баз даних, мелоареалогічних карт (значну їх частину виконав співробітник Лабораторії *Олег Коробов*). Як куратор цього напрямку, редактор об'єднала всі картосхеми даного жанру спільною системою позначок, що дозволило вибудувати узагальнену карту мелотипів купальсько-петрівської приуроченості в українців.

Роботи *Олени Гончаренко*, *Ольги Карапати*, *Світлани Протасової* передусім подають локальні матеріали, препаровані для детальних картографічних студій, тому їх вагомою частиною (як і кількох інших робіт) є архівно-типологічні таблиці з масивами даних (в тому числі електронними на DVD), що переключаються з подібними публікаціями археологів. Студії *Маргарити Скаженик*, *Юрія Рибачка* – це завершені моно- чи поліжанрові локальні розробки, які дозволяють ставити питання формування місцевих діалектів. У статтях *Лариси Белогурової*, *Варвари Калюжної*, *Ірини Клименко*, *Василя Коваля*, *Лариси Лукашенко*, *Антонія Поточняка*, *Олександра Терещенка*, окрім власне досліджень заявлених феноменів, формулюються теоретичні положення з методики мелогеографії, ареальної ритмотипології, викладено спостереження за динамікою просторового згасання традицій тощо. *Л. Белогурова*, ретельно аналізуючи регіональний смоленський весільний матеріал, коректно співставляє його з білоруськими й українськими даними з далеких територій, й віднаходить незвичайну географічну конфігурацію, яка «дугою» об'єднує мелостилістику смоленських, південно-псковських, західнобілоруських традицій, сягаючи української Берестейщини. У збірнику цей важливий висновок знайде ще одне підкріплення у підляшських матеріалах *Л. Лукашенко*. Стаття *Л. Белогурової* разом з «купальською» та «весільною» статтями *І. Клименко* складають блок макроареалогічних експлорацій.

Географічній специфіці видання підпорядковано огляди звуко- й відеозаписів української етнічної музики (опублікованих та архівних), представлені *Іриною Клименко*, *Катериною Гончаренко* та *Іриною Данилейко* у 5-му розділі – вони проілюстровані картами, що відбивають походження і статистику аудіо-

матеріалів. У спільному макеті цих карт закладене подвійне районування української території – сучасне адміністративне й історико-етнографічне (за базовими концепціями *Михайла Грушевського* 1918 року та *Богдана Луканюка* (західна частина) 1990 року).

Мелогеографічні карти до кожної зі статей читач знайде в окремій книжці-атласі за відсилками, що вказують номер сторінки картографічної частини Атласу (на зразок К25). Більшість авторів виступили не тільки як теоретики мелогеографії (не говорячи про те, що матеріали для досліджень кожен збирав власноруч під час багаторічних експедицій в терен), але і як практичні картографи. Засвоюючи сучасні графічні комп'ютерні програми, київські, львівські й московські етномузикологи проходили непростий шлях візуалізації своїх аналітичних об'єктів на географічних картах. Це добре видно у стилістиці оформлення картосхем атласу. Сучасною якістю вирізняються кольорові карти, виготовлені *Оленою Гончаренко*, творчим дуєтом *Маргарити Скаженик* та *Олега Коробова*, аналітичною багатомірністю зображуваних явищ – графічні за задумом карти *Ірини Клименко*, переведені в кольоровий вид. В процесі побудови карт вищевказаної методика картографування і поставили нові дослідницькі аспекти.

Більшість статей 2–5-го розділів ілюстрована ще й звуковими матеріалами, розміщеними на DVD (на диску читач знайде електронну версію збірника, оснащену гіперлінками, за якими відкриваються всі види ілюстрацій – нотації, аудіозаписи, таблиці, бази даних, карти).

Попри географічну спеціалізацію серії укладач не відмовляється від рубрик, розпочатих у 3-му випуску «Проблем етномузикології»: Літопису фольклористичних подій (експедицій, наукових конференцій, етнографічних концертів), біо- й бібліографічних та архівних оглядів (довідковий розділ 6).

Наприкінці хотіла би сердечно подякувати за багаторічну науково-методичну допомогу, роз'яснення складних питань міжетнічної історії і мелонетики професорові *Богданові Луканюку* та висловити прихильність усім колегам за їх відданість справі у непростих умовах, в яких доводиться діяти сучасним гуманітаріям, за задоволення, отримане від спілкування з однодумцями, й побажати всім продовження розпочатої співпраці й виходу на ті стратегічні рубежі, яких досягли у своїх ареалогічних дослідженнях мовознавці, етнолінгвісти, етнологи.

Ірина Клименко